

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор Інституту історії України НАН України
академік НАН України
В.А. СМОЛІЙ
24 листопада 2023 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Мазура Владислава Олександровича «Пенсійне забезпечення в українських губерніях Російської імперії (XIX – початок XX ст.): основні етапи та особливості розвитку», яка подана на здобуття наукового ступеня доктор філософії зі спеціальності 032 – історія та археологія

Публічна презентація наукових результатів дисертації Мазура Владислава Олександровича «Пенсійне забезпечення в українських губерніях Російської імперії (XIX – початок XX ст.): основні етапи та особливості розвитку» та її обговорення відбулося 23 листопада 2023 року на розширеному засіданні відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України. У результаті проведеної презентації та обговорення дисертації експерти (у складі к.і.н., наук. спів. Ніколайчука Д.О., к.і.н., стар. наук. спів. Донік О.М.) та присутні на засіданні відділу дійшли таких висновків.

1. Науковий рівень дисертації відповідає чинним вимогам до атестації здобувачів ступеня доктора філософії, а саме вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, а саме: щодо пунктів 6 і 7 – дисертація подана у вигляді спеціально підготовленого рукопису, виконана державною мовою, є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, характеризується логічно об'єднаним змістом, має встановлену вимогами

структуру: анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, має обґрунтовані висновки здійснені здобувачем під час дослідження, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для сфери пенсійного та соціального забезпечення.

2. Дисертація виконана на актуальну тему. Соціальне забезпечення, у тому числі і пенсійне, є однією з основ стабільного розвитку суспільства, адже є необхідною умовою підтримки та відображає інтереси непрацездатного населення, що в умовах зростання останнього, безробіття, а особливо під час Російсько-української війни (2014- ? рр.) набуває все більше гострого питання для населення. А відтак потребує негайного вирішення. Становлення та функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні, яке розпочинається у XIX ст., питання діяльності недержавних пенсійних фондів/організацій/товариств, проблема пенсійного забезпечення військових у XIX – на початку XX ст. Це одні із багатьох практик досвід яких може бути використаний в Україні для реорганізації та модернізації пенсійної Пенсійного фонду України, удосконалення пенсійного законодавства, механізмів нарахування та виплати пенсій тощо.

Актуальність роботи підтверджується також її зв'язком з науковими дослідженнями Інституту історії України Національної академії наук України, а саме в межах планової теми науково-дослідної роботи відділу історії України XIX – початку XX ст. «Соціально-економічна модернізація в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)» (державний реєстраційний номер 0120U100515).

3. Результати дослідження дисертанта мають наукову новизну. Наукова новизна результатів, отриманих особисто автором, полягає у такому:

у дисертації *вперше* в історичній науці:

на основі значного масиву наукової літератури, низки опублікованих джерел та архівних матеріалів, комплексно вивчено етапи та механізми, основні особливості формування системи регулювання соціальних виплат і пенсійного

законодавства в українських губерніях Російської імперії, що функціонували у визначений період, зокрема й тих, діяльність яких дотепер не стала об'єктом наукової уваги;

- проаналізовано та критично оцінено наукові дослідження попередніх історіографічних періодів, переосмислено шаблонні трактування та підходи до визначеної проблематики, які спрощували, ідеалізували або неповною мірою відображали соціальні процеси, що відбулися в українських губерніях у ХІХ – на початку ХХ ст.;

- визначено основні напрями та обсяги роботи державних інституцій, в обов'язки яких входила виплата та контроль пенсійних соціальних виплат;

- здійснено об'єктивний аналіз ефективності діяльності відповідних державних органів та емеритальних кас із забезпечення пенсійних виплат окремим категоріям населення українських губерній;

- проаналізовано основні тенденції та особливості щодо соціальних пенсійних виплат місцевим чиновникам, військовослужбовцям, педагогам і службовцям навчальних округів.

уточнено

- знання з історії державного соціального забезпечення в українських губерніях крізь призму нормативно-правового забезпечення;

- вивчення ступеню фінансового навантаження на державну казну, внаслідок якого система пенсійного забезпечення, супереч логіці, наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. не зазначала помітних змін порівняно з першою половиною ХІХ ст.;

- розгляд історичних шляхів вирішення розбудови пенсійної системи через відповідні державні інституції, емеритальні каси та приватні благодійні фонди;

- висвітлення специфіки щодо пенсійного забезпечення різних категорій населення, зокрема: чиновникам, військовослужбовцям, педагогам, працівникам сфери освіти, робітникам;

- аналіз історичних передумов, засад створення та діяльності відомчих

емеритальних кас;

- розгляд діяльності українських земств у напрямку соціального пенсійного забезпечення.

дістали подальшого розвитку:

- вивчення системи соціального захисту окремих категорій населення як однієї з форм державної винагороди за тривалу службу;

- виявлення, систематизація та уточнення статистичних даних (у бік їхнього збільшення) щодо кількості громадян різних категорій та соціальних груп, які підпадали під пенсійні соціальні виплати;

- дослідження структури системи пенсійних виплат в Російській імперії, й, зокрема, в українських губерніях у XIX – на початку XX ст.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих здобувачем висновків. Отримані під час дослідження автором результати є науково обґрунтованими і достовірними, адже підтверджуються джерельною базою дослідження та застосуванням сучасних методів дослідження. Наукові досягнення дисертаційного дослідження було представлено на різного роду наукових форумах, а також прорецензовано під час публікації у фахових виданнях.

5. Теоретичне значення результатів дослідження. Отримані результати дослідження розширюють сучасні знання з соціальної історії України XIX – початку XX ст., орієнтують на створення праць, вільних від політичної кон'юнктури та суб'єктивізму. Зроблені висновки можуть бути використані у соціогуманітарних та соціально-економічних дослідженнях. Результати наукової праці можуть залучатися до викладання лекційних курсів із історії та історіографії України, історії повсякденності, соціальної та економічної історії, права у закладах вищої освіти.

6. Практична цінність результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів може знадобитися в сучасних умовах реформи пенсійної сфери, реорганізації Пенсійного фонду України, регулюванні

приватних/недержавних пенсійних фондів. Водночас цінними напрацювання здобувача будуть в процесі професійної підготовки правників у сфері соціального та пенсійного забезпечення, нормативно-правового регулювання цих сфер.

7. Оформлення дисертації відповідає чинним вимогам, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в логічній послідовності розв'язування завдань дослідження.

8. Структура й обсяг дисертації відповідають вимогам виконаної освітньо-наукової програми. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг становить **263 сторінок машинописного тексту (12,25 авт. арк.).** Список використаних джерел містить 387 найменувань на 38 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації – **198 сторінок (9,8 авт. арк.).**

9. Всі наукові результати дисертації опубліковані, апробація результатів є достатньою, отже вимоги пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44 виконані. За темою дисертації опубліковано 7 наукових публікацій, 2 з яких – у виданнях, включених до переліку наукових видань України зі спеціальності 07.00.01 – «Історія України», одна – у виданні, включених до переліку наукових видань України зі спеціальності 07.00.01 – «Історія України» з присвоєнням категорії «А» та індексованому в базі даних Web of Science Core Collection. Окрім того результати наукового дослідження Мазура В.О. пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях, за результатами яких опубліковано 4 тез доповідей та матеріалів конференцій.

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

- Мазур В. Пенсійне забезпечення в українських губерніях у ХІХ – на початку

XX ст.: загальноросійське законодавство та місцеві особливості / *Український історичний журнал*. 2022. № 3. С. 44-58.

- Мазур В. Пенсійне забезпечення чиновників у Російській імперії: нормативно-правове регулювання (кінець XVIII – початок XX ст.) // *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*. Т. 29. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 165–172.

- Мазур В. Розвиток системи пенсійного забезпечення робітників Російської імперії на початку XX ст.: законодавчі ініціативи та нереалізовані проекти // *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. Вип. 29. С. 66–79.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

- Мазур В. Пенсійне законодавство Російської імперії: український контекст (друга половина XIX – початок XX ст.) // *Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. С. 233–237.

- Мазур В. Пенсійне забезпечення педагогічних кадрів та чиновництва в Україні у першій половині XIX ст. // *Історія освіти, науки і техніки в Україні: матеріали XIV Всеукр. конф. молодих учених та спеціалістів*. К., 2019. С. 385–388.

- Мазур В. Пенсійне забезпечення державних чиновників Російської імперії у першій половині XIX ст.: законодавчі засади // *XIII міжнародна наукова конференція «Історія торгівлі, податків та мита»: Тези доповідей. Дніпро, 24–25 жовтня 2019 р.* / НАН України. Інститут історії України; Університет митної справи та фінансів. К.: Інститут історії України, 2019. С. 33–34.

- Мазур В. Пенсійні каси службовців залізниць України: законодавча база та механізми матеріального забезпечення (кінець XIX – початок XX ст.) //

Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків / відп. ред. і упор. О.В. Потильчак; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ-Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2020. Вип. 5 (9). С. 106–110.

Апробація результатів дисертації на наукових форумах:

Основні положення і висновки, викладені в дисертації, доповідалися й одержали схвалення на Міжнародній конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії і права у дослідженнях молодих учених» (22 червня 2021 р., Київ), круглому столі, присвяченому 175-річчю заснування Кирило-Мефодіївського товариства (17 грудня 2020 р., Київ), конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії і права у дослідженнях молодих учених» (16 червня 2020 р., Київ), Всеукраїнській науковій онлайн-конференції «Дев'ять драгоманівські читання молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий та освітній дискурс» (19 березня 2020 р., Київ), XV Всеукраїнській науковій історико-краєзнавчій конференції «Українське краєзнавство в системі міжінституційних взаємодій: проблеми концептуалізації та практичної реалізації» (12 грудня 2019 р., Полтава), XIII Міжнародній науковій конференції «Історія торгівлі, податків та мита» (24–25 жовтня 2019 р., Дніпро), конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених» (11 червня 2019 р., Київ), Всеукраїнській науковій конференції «Я в усьому світі не нахожжу спокою...». До 200-ліття Пантелеймона Куліша (22 травня 2019 р., Київ), XIV Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні» (17 травня 2019 р., Київ).

10. Дисертація Мазура Владислава Олександровича «Пенсійне забезпечення в українських губерніях Російської імперії (XIX - початок XX ст.): основні етапи та особливості розвитку» виконана із дотриманням принципів академічної доброчесності. Усі результати, які винесено автором на захист, отримані самостійно і містяться в опублікованих роботах.

11. Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Мазура Владислава

Олександровича «Пенсійне забезпечення в українських губерніях Російської імперії (XIX – початок XX ст.): основні етапи та особливості розвитку» є завершеним, самостійним дослідженням має теоретичну та практичну цінність, яке розкриває важливу і водночас малодосліджену проблему, яка має вагоме науково-практичне та суспільне значення. Вивчення питання пенсійного забезпечення має актуальне теоретичне значення, оскільки дозволяє розширити пізнання про соціально-економічне становище населення, його соціальне забезпечення. Наукові результати дослідження характеризують Мазура В.О. як кваліфікованого та зрілого наукового працівника, здатного проводити теоретичні та практичні дослідження в галузі історії України на високому рівні. Здобувач володіє методологією наукового пошуку, має широкий науковий потенціал.

Подана дисертаційна робота «Пенсійне забезпечення в українських губерніях Російської імперії (XIX – початок XX ст.): основні етапи та особливості розвитку» Мазура В.О. відповідає спеціальності 032 – «Історія та археологія», відповідає 8 вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44.

Автор роботи, Мазур Владислав Олександрович, може бути представлений до публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки», зі спеціальності 032 «Історія та археологія».

10. Рішенням розширеного засідання відділу історії України XIX — початку XX ст. ІУ НАНУ (протокол № 9 від 23.11.2023 р.) УХВАЛИЛИ:

10.1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Мазура Владислава Олександровича «Пенсійне забезпечення в українських губерніях Російської імперії (XIX – початок XX ст.):

основні етапи та особливості розвитку», яка представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія».

10.2. Рекомендувати дисертацію Мазура Владислава Олександровича «Пенсійне забезпечення в українських губерніях Російської імперії (XIX – початок XX ст.): основні етапи та особливості розвитку» до публічного захисту у разовій спеціалізованій вченій раді в галузі знань 03 «Гуманітарні науки», зі спеціальності 032 «Історія та археологія» після її утворення рішенням вченої ради Інституту історії України Національної академії наук України та введення в дію відповідного наказу

Експерт за дисертацією,

к.і.н., стар. наук. спів. відділу

історії України XIX — початку XX ст.

Олександр ДОНІК

Експерт за дисертацією,

к.і.н., наук. спів. Відділу

історії України XIX — початку XX ст.

Дмитрій НІКОЛАЙЧУК

24.11.2023

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ
УКРАЇНИ
НАН УКРАЇНИ
ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ
УЧЕНИЙ СЕКРЕТАР

Дмитрій Ніколайчук